

Kaffe som handelsvara

Den globala kaffehandeln har under årens lopp vuxit till enorma proportioner. Idag är kaffe världens mest handlade, tropiska jordbruksråvara. Priset styrs från traderrum i New York, långt bort från kaffebältets odlingar.

I många kaffeproducerande länder är kaffe en av få grödor som är lämpade att odla. Inkomsterna från kaffeexporten är helt avgörande för många länders ekonomi. I Etiopien, Rwanda och Guatemala står kaffehandeln för mer än halva landets intäkter. I andra länder, som Colombia, Honduras, Kenya, Tanzania och Kamerun, står kaffe för mer än en fjärdedel av exportintäkterna.

Fysisk handel och börsen

Kaffe kan handlas på två sätt, genom fysisk handel eller på börsen. Vid fysisk handel köper rosterierna vanligtvis in det skördade råkaffet direkt från exportörer i producentländerna eller från importörer. På så vis tar exportören eller importören hand om det omfattande pappersarbete som ett kaffeinköp innebär och rosterierna slipper dessutom lägga resurser på att hitta det rätta kaffet. Även bland de multinationellt ägda rosterijättarna, som blir allt mer centralstyrda, hör det till ovanligheten att ha en egen inköpsorganisation på plats i kaffeländerna.

Ett fåtal rosterier köper kaffet så nära källan som möjligt; av ett kooperativ eller en enskild gård. Det gäller främst rosterier med fokus på extra hög kaffekvalitet och för vilka spårbarheten och smaken är central. En nära relation med kaffeproducenten bygger förtroende och innebär också möjlighet att vara med och utveckla kaffeproduktionen på plats. Många ambitiösa mikrorosterier strävar efter att besöka gården eller gårdarna där deras kaffe växer, men sådant tar tid, kräver kunskap och är dyrt. Därför köper flertalet in råkaffet via inköpare inriktade på specialkaffe och/eller importörer som jobbar på plats i landet.

Det andra sättet att handla kaffet är via börshandel. Detta sker framför allt på de två största råvarubörserna: den ena i New York (kallad ICE), där arabica handlas, den andra i London (kallad NYSE Euronext), där robusta handlas.

Kaffepriset

Det globala kaffepriset benämns C-priset – där C står för engelskans commodity (handelsvara) och avser priset på det bulkkaffe av arabica som handlas på New York-börsen. Priset på kaffe anges därför vanligtvis i amerikanska dollar per pound (0,45 kilo).

Trots att det är ganska små volymer kaffe som handlas på börsen utgör C-priset det globala lägstapris som producenterna är villiga att acceptera för sitt arabicakaffe. C-priset är också riktmärket som icke-börshandlande köpare använder sig av för att skriva kontrakt och utgör även ingångsvärdet vid rättvis handel av kaffe. Vid försäljning av kaffe från särskilt exklusiva odlingslotter tillkommer ofta en procentsats på C-priset som premie. Konkret kan det innebära ett pris som är upp till tio gånger högre än för konventionella bönor. Robustakaffe handlas på liknande sätt.

Eftersom C-priset inte är kopplat till kaffets faktiska produktionskostnader kan det bli så att kaffebonden förlorar pengar på sin kaffeodling. Som motreaktion på den diskrepansen riktas

allt större fokus på rättvis handel och andra hållbarhetsinitiativ som syftar till att ge kaffebonden rimligt betalt för sitt arbete. Läs mer i kapitlet Ansvarsfullt kaffe, sidorna 71–77.

Stora prissvängningar

Som allt annat på marknaden styrs kaffepriset av utbud och efterfrågan. Dessutom påverkas priset av torka, frost, skadeangrepp, kvalitet, överproduktion, krig, dollarkurs, minskat respektive ökat kaffedrickande etcetera.

Att priset på kaffe, C-priset, sätts på en börs betyder också att kaffepriset kan förändras dramatiskt över tid – ibland till och med under ett och samma dygn. På senare år har även traders och hedgefonder börjat spekulera i kaffebranschen, vilket ökat inflödet av pengar i industrin och skapat en ännu rörligare marknad.

Terminer minskar

De kraftiga prissvängningarna innebär förstås risker för såväl köpare som säljare, men likt andra marknader med hög omsättning har kaffemarknaden finansiella instrument, så kallade terminer, för att minska dessa ekonomiska risker.

Terminerna handlas på råvarubörsen som ett kontrakt som omfattar en specifik mängd (17 010 kilo) kaffe av standardkvalitet och tidpunkten som köpet ska genomföras. Vanligtvis handlas det med kaffe som ännu inte har skördats.

När det gäller mindre partier specialkaffe eller vid akut brist på grund av utebliven eller skadad leverans köper rosterierna råkaffe på den så kallade spotmarknaden, ofta av ett handelshus som köper, transporterar och lagrar råkaffe på spekulat.

Största producenterna

Världsproduktionen av kaffe uppgick år 2015 till 8,7 miljarder kilo. Kaffelandet Brasilien toppar listan med cirka en tredjedel av den totala produktionen. Därefter kommer nykomlingen Vietnam som på bara drygt tjugo år har förvandlats från obetydlig kaffeproducent till världens näst största.

Det standardiserade, internationella måttet på kaffeproduktion mäts i 60-kilos jutesäckar, som är det vanligaste transportemballaget i Brasilien, Afrika och Indonesien.

Cup of Excellence ger bättre pris

En av de allra finaste belöningarna som en hårt arbetande kaffebonde kan få är utmärkelsen ”Cup of Excellence”. Det är en tävling som pågår i flera av de kaffeproducerande länderna och går ut på att utse landets tio bästa kaffen för året. Dessa väljs i hård konkurrens ut av en grupp nationella och internationella kaffeprovsmakare som koppar kaffet vid minst fem olika tillfällen under tävlingsprocessen.

De vinnande bidragen säljs sedan till högstbjudande på en internetauktion. Vinsten betyder mycket för självkänslan, ekonomin och framtiden, både för den enskilde kaffebonden och för den vinnande regionen. Utmärkelsen gör också att bönderna får veta vad deras kaffe verkligen är värt. Så även om det endast är en mycket liten mängd kaffe som bedöms, kan det på lång sikt ha stor betydelse.

Största marknaderna och aktörerna

De industrialiserade länderna spelar en betydande roll i den internationella kaffehandeln. Nästan hälften av världens kaffe importeras till EU, en fjärdedel till USA. USA är världens största kaffemarknad, med Tyskland som god tvåa.